

Олег Кузнєцов

слухач магістерської програми

Науковий керівник: к.е.н., доцент Белова І. М.

Тернопільський національний економічний університет

МЕТОДОЛОГІЯ ЯКІСНО-КІЛЬКІСНОЇ ОЦІНКИ ВИБОРУ МОДЕЛІ УПРАВЛІНСЬКОГО РІШЕННЯ

Управлінське рішення – складне явище, для усвідомлення сутності якого слід враховувати на всіх рівнях психологічний, інформаційний, юридичний, організаційний та інші його аспекти в комплексі.

Поняття аналіз (з економічної точки зору) – це метод дослідження, який полягає в уявному розчленуванні цілого на складові елементи і виділенні окремих сторін, властивостей, зв'язків. Відповідно якісний аналіз, як вид аналізу полягає в визначеності або індивідуальності розчленування цілого на складові елементи і виділенні окремих сторін, властивостей, зв'язків на основі кількісного аналізу. Але якщо аналіз це перш за все метод, то відповідно і якісний аналіз як вид є методом. Таким чином якісний аналіз, як вид аналізу по суті допомагає оцінити якість методик розробки управлінських рішень. Для того, щоб визначитись з самим методом необхідно дослідити методи на визначеність або індивідуальність, тобто на якість. В свою чергу це необхідно зробити за певними методами, тобто повинні бути методи дослідження визначеності або індивідуальності, що, на нашу думку, повинно бути в основі якісного аналізу – аналізу методики.

Вітлінський В.В., Наконечний С.І. [3, с.21] вважають, що якісний аналіз є найбільш складним поняттям і вимагає ґрунтовних знань, досвіду та інтуїції у даній сфері економічної діяльності. Його головна мета – визначити чинники і області ризику, після чого ідентифікувати усі можливі ризики. Кількісний аналіз ризику, тобто кількісне визначення його ступеню, і ризик даного виду діяльності проекту в цілому, є досить складною проблемою.

Аналіз ризику є частиною системного підходу до прийняття управлінських рішень, процедур і практичних дій у питанні вирішення завдань забезпечення промислової безпеки. При цьому аналіз ризику можна визначити як систематичне використання наявної інформації для виявлення небезпек і оцінювання ризику для майна підприємства або навколишнього середовища. Аналіз ризику полягає у виявленні небезпек та оцінці ризику.

Ефективність оцінки ризику істотно залежить від: розвиненості й точності розрахункових методик; залучених коштів для застосування методик на практиці (баз даних, системи отримання інформації тощо); кваліфікації й компетентності експертів, що здійснюють аналіз ризику; організації аналізу ризику, що включає питання вибору об'єктів для аналізу, фінансування експертизи й способи залучення найбільш кваліфікованих фахівців для експертизи.

Якісний аналіз ризику включає декілька аспектів. Перший аспект пов'язаний з необхідністю порівняння очікуваних позитивних результатів з можливими економічними, соціальними та іншими, як сьогоднішніми, так і майбутніми наслідками. Проблеми ризику повинні розглядатися та враховуватися, як під час розробки стратегії, так і у процесі реалізації оперативних задач. Характер стратегічних підходів слід визначати в межах загальної стратегії.

Другий аспект якісного аналізу пов'язаний з виявленням впливу рішень, що приймаються за умов невизначеності, на інтереси суб'єктів економічного життя. Без урахування інтересів, без керування ними не можливі реальні якісні перетворення в соціально-економічному житті. Іншими словами, мова йде про необхідність комплексного аналізу впливу рішень, прийнятих безпосередньо фірмою на поведінку інших підприємств. Необхідність наявності цього аспекту при аналізі ризиків є наслідком того, що окреме підприємство не функціонує обособлено від інших ринкових суб'єктів, а є лише одним з його елементів. Протягом проведення аналізу по цьому напрямку також визначаються і ті можливі суб'єкти, яким реалізація визначеного виду ризику буде вигідна, тобто чиїм інтересам вона буде відповідати.

Результати якісного аналізу служать важливою вихідною інформацією для здійснення кількісного аналізу ризику, який передбачає чисельне визначення окремих ризиків і ризику проекту(рішення) у цілому. У процесі якісного аналізу може бути виділена велика група ризиків, з якими змушений зіткнутися підприємець при реалізації проекту (здійснення підприємницької діяльності): від пожеж і землетрусів, страйків і міжнаціональних конфліктів, змін у податковому регулюванні та коливань валютного курсу, до несумлінної конкуренції, корупції, рекету та зловживань з боку персоналу. При цьому, ймовірність наступу кожного типу ризику різна, як і величина збитків, до яких вони можуть призвести. Попередня кількісна оцінка ймовірності наступу окремих ризиків та можливі збитки, до яких вони можуть привести, у процесі якісного аналізу дозволяють виділити найбільш імовірні щодо виникнення та вагомі, щодо розміру, збитків ризику, які повинні стати об'єктом подальшого, більш ґрунтовного, кількісного аналізу для прийняття рішення щодо доцільності реалізації проекту.

За філософським трактуванням кількість [5, с.552] – об'єктивна визначеність якісно однорідних явищ, чи якість у його просторово-часовому аспекті, з боку його буття в просторі і часі. Оскільки всі явища в природі і людській історії існують у просторі і змінюються в часі, вони і можуть розглядатися як якісно тотожні, тобто з боку лише кількісних розходжень, а категорія “кількість” є універсальною, тобто логічною категорією, необхідною сходинкою пізнання дійсності.

Для кількісного аналізу ризику можна використовувати різні методи. Найбільш розповсюдженими є: статистичні, використання аналогів, експертні оцінки, аналіз доречності витрат. На нашу думку, визначення чинників і області ризику є не що іншим як передумовою для кількісного аналізу за певною методикою. Порівняння очікуваних результатів з можливими економічними також стосується кількісного аналізу. З'ясування, кому ризик корисний, чий інтересам відповідає взагалі є другорядною задачею аналітиків.

Кількість завжди знаходиться в діалектично суперечливому зв'язку з якістю, що виступає, зокрема, як закон переходу кількісних змін у якісні і навпаки. В свою чергу, з'єднання якісних і кількісних характеристик предмету, за допомогою якого цей предмет може бути вимірним за філософською термінологією є певна міра чогось.

Термін “міра” вживається в різних значеннях складових його моментів – якості і кількості, а також і з різним значенням взаємозв'язку цих моментів [5, с.389].

1. У статистичному вимірному змісті міра означає просто «одиницю виміру» чи «вимірність», коли, наприклад, говорять про «міри і ваги» (кілограм, кілометр, міра пшениці і т.п.).

2. Поглиблюючись далі в значення цього терміну, можна знайти в мові безліч різного роду виражень, що більш чітко поєднують у цьому терміні якість і кількість речей, явищ, подій. У такого роду вираженнях міра вживається як така кількість, що відповідає тій чи іншій якості, так що при зміні цієї кількості змінюється і дана якість. У цьому випадку міра позначає, мабуть, не «змінність» чи «вимірність», а «домірність». Скрізь у такого роду вираженнях зі словом Міра з'єднують уже не просту уяву про яку-небудь чи кількість вимірності, обчисленості, але про таку кількість, що відповідає визначеній якості, хоча це взаємовідносини якості і кількості мислиться тут поки ще тільки фактично, як безпосередньо факт дійсності.

3. Домірність може містити в собі ті чи інші нормативні риси. Так, коли говорять про міру в області моралі, то розуміють під цим те, що можна назвати «помірністю» чи «мірністю».

4. Основним скрізь залишається синтез якості і кількості. Але якість може розумітися з різним ступенем глибини, коли воно досягає значення «сутності».

Ковальов В.В. [4, с.69] вважає, що якісний аналіз має місце при побудові стохастичної моделі і включає в себе постановку цілі аналізу, визначення сукупності, визначення результативних і факторних ознак, вибір періоду, за який проводиться аналіз, вибір методу аналізу.

Якісний аналіз це метод дослідження визначеності або індивідуальності розчленування цілого на складові елементи і виявлення взаємозв'язків між ними. Основною процедурою якісного аналізу, як виду аналізу, є вивчення якості методик дослідження.

Ведучи мову про якісний аналіз методики побудови моделі управлінського рішення, необхідно обумовити, що підхід до побудови моделі – індивідуальний, і управлінець повинен сам визначити, за якою моделлю він повинен готувати рішення. Для цього необхідно використати досвід фахівців з цього питання і можливо побудувати власну модель: проаналізувати раніше запропоновані варіанти побудови моделей, на основі аналізу ефективності прийнятого рішення за даною моделлю та часу, який витрачений для підготовки та прийняття рішення. На основі якісного аналізу необхідно сформулювати блоки і підблоки моделі і встановити зв'язки між ними.

Кількісний і якісний аналіз неподільні і від них залежить кінцевий результат від прийняття управлінського рішення. Так, якщо аналітик робить прогнозування показника за певним методом/методикою і виявляється, що прогнозний параметр значно відрізняється від фактичного, то необхідно змінити метод/методику прогнозування параметру. Але в той самий час порівняння показників – функція кількісного аналізу.

Кількісно оцінити ризик можна аналізуючи розподіл ймовірностей різних результатів. Розподіл ймовірностей може бути дискретним або безперервним. Дискретний розподіл передбачає наявність кінцевої кількості можливих результатів, кожний з яких має свою ймовірність настання, сума всіх ймовірностей, при цьому, дорівнює одиниці. У випадку безперервного розподілу результат може прийняти будь-яке значення в певному інтервалі.

Для того, щоб здійснювати прогнозування в умовах невизначеності, спочатку необхідно формально описати величину ризику, яка визначається добутком величини події на можливість її настання:

$$R = A \times Q, (1)$$

де R – рівень ризику;

A – наслідок настання небажаної події;

Q – ймовірність настання небажаної події.

Величина R явно пов'язана з тими факторами, які не підлягають обліку: політичні, соціально-економічні, науково-технічні, екологічні тощо. Наслідком дії таких факторів є настання небажаної події A з певною ймовірністю Q.

Для кількісної оцінки ризику може бути достатнім визначення приблизних оцінок, що мають зрозумілий зміст. Характеристикою такого змісту є ймовірність, тобто кількісна міра можливості настання випадкової події. Дана ймовірність може бути об'єктивною та суб'єктивною. Об'єктивну ймовірність можна розрахувати на основі фактичних даних використовуючи показники бухгалтерської та статистичної звітності (наприклад, коефіцієнт ліквідності активів, рівень рентабельності, виконання договірних зобов'язань тощо).

Якщо після проведення кількісного аналізу виявилось, що за обраною методикою прийняте управлінське рішення не є оптимальним, тоді необхідно переглянути саму методику – провести якісний аналіз моделі. Якісний аналіз моделі управлінського рішення повинен не лише проводитися за моделлю взагалі а і бути проведеним за кожним блоком і підблоком окремо, якщо це можливо. Необхідно визначитися з індивідуальністю методики побудови моделі управлінського рішення і процесу управління в цілому і розв'язанням проміжних задач в цих моделях.

Якщо за обраною методикою неможливо знайти оптимального варіанту рішення будь-якої задачі, тоді необхідно змінити методику дослідження провівши якісний аналіз, який дає можливість виявити визначеність або індивідуальність можливого методу/методики вирішення задачі і визначитися з більш прийнятним методом (рис.1).

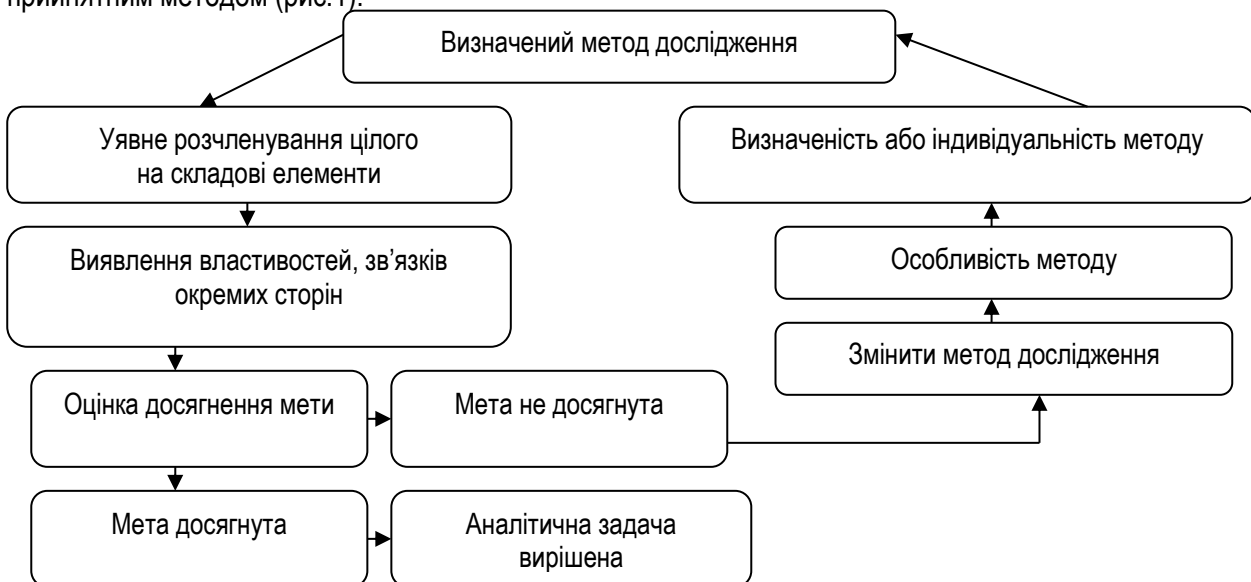

Рис. 1. Алгоритм процедури пошуку методу/методики вирішення аналітичних задач

Отже, при виборі одного з альтернативних варіантів управлінського рішення враховуються не лише можливі доходи та втрати за кожним варіантом, а й ймовірність з якою їх можна отримати або не отримати. Дослідження ризиків при прийнятті управлінських рішень дозволить уникнути значних втрат та отримати прибутки від діяльності.

Список використаних джерел

1. Белова І. М. Сучасний аспект трактування економічного змісту та інформаційного забезпечення управлінського обліку. Молодий вчений: науковий журнал. Херсон, 2015. № 1 (16). С. 52-55.
2. Белова І. М. Суть управлінського обліку та його місце в системі управління підприємством. Інноваційна економіка. Тернопіль. 2015. № 2 (57). С. 240-245.
3. Вітлінский В.В., Наконечний С.І. Ризик у менеджменті. К: ТОВ "Бори сфен-М, 1996. 336 с.
4. Ковалев В.В. Введение в финансовый менеджмент. М.: Финансы и статистика, 1999. 768 с.
5. Философская энциклопедия. Т. 3 / Гл. ред. Ф.В. Константинов. М.: Советская энциклопедия, 1964. 584 с.